

Stockholm den 6 januari 2025
Dnr. Ku2025/00871

Kulturdepartementet
ku.remissvar@regeringskansliet.se

kopia
ku.kkm@regeringskansliet.se

Remissyttrande från Fackförbundet Scen & Film rörande En kulturkanon för Sverige, SOU 2025:92.

Inledning

Fackförbundet Scen & Film (härefter Scen & Film) är ett fackförbund vars medlemmar arbetar inom scen- och filmområdet. Medlemmarna är yrkesverksamma upphovspersoner, artister, teknisk och administrativ personal inom svensk teater, film, radio, TV och bio.

Förbundet organiserar drygt 9 000 medlemmar varav de flesta arbetar som frilansare i någon form – antingen som visstidsanställda, som egenföretagare, eller som kombinatorer. I synnerhet de konstnärliga yrkena präglas av otrygga anställningar och egenföretagande.

Scen & Film hör inte till de instanser till vilken Kulturdepartementet har remitterat departementspromemorian, men förbundet vill ändå lämna synpunkter då de förväntade effekterna av betänkandets förslag kommer ha stor betydelse för förbundets medlemmar och Sveriges kulturliv.

Sammanfattning

Scen & Film avstyrker inrättandet av en stiftelse för förvaltning av en statlig kulturkanon samt att medel för detta tas från Allmänna arvsfonden. Avseende tillgängliggörande avstyrker Scen & Film förslagen att utveckla ett särskilt nätverk för ändamålet i stället för att använda existerande nätverk. Scen & Film avstyrker att en permanent utställning skapas på Nordiska museet då detta strider mot §5 i museilagen. Scen & Film avstyrker förslaget att bygga en tillfällig webbplats i väntan på en varaktig lösning.

Scen & Film menar att införandet av en statlig kulturkanon kommer få betydelse för förbundets medlemmar främst genom en statlig styrning av kulturellt innehåll samt genom en ekonomisk prioritering som tar resurser från ett underfinansierat kulturliv till att administrera kulturkanon.

6.1 Principiella utgångspunkter

Hur ambitionen att en kanon ska bidra till ”ökad bildning, gemenskap och inkludering” framgår inte av betänkandet, men det tas ändå som intäkt för de förslag som läggs fram. Scen & Film menar att de önskvärda resultaten mer effektivt uppnås genom att investera i de mötesplatser och strukturer som levandegör kulturarvet, skapar en mångfald av kulturerfarenheter och erbjuder möjlighet till aktivt deltagande. Det är oavsett kontraproduktivt att lägga stora resurser på en statlig kulturkanon då man samtidigt avstår nödvändiga investeringar i mötesplatser och tillgängliggörande av kultur.

6.2.1 Sveriges kulturkanon bör förvaltas i en form som garanterar frihet och självständighet

Scen & Film avstyrker förslaget att inrätta en stiftelse för förvaltning av en statlig kulturkanon då det avviker från principen att myndighetsformen ska vara huvudformen för statlig verksamhet. Myndighetsformen har tillräckliga verktyg för att hantera de risker av politisk styrning som lyfts fram i betänkandet och står framför allt på demokratisk grund vad gäller styrning och transparens. En stiftelse är svårare att permutera, men att regeringens initiativ till framtagandet av en statlig kulturkanon har en svag parlamentarisk förankring bör inte styra valet av förvaltning.

6.2.2 En ny stiftelse bildas

Scen & Film avstyrker att en eventuell stiftelse finansieras med medel från ett avvecklande av Allmänna arvsfonden, en avveckling som redan avslagits av Sveriges riksdag. Dels saknar förslaget lagstöd, dels är de medel som idag avsätts från fonden avgörande för de verksamheter som får del av dem. Ett försvagat kapital från fonden skulle öka trycket på andra instanser.

6.2.3 Tillgängliggörande av kanon genom en digital portal

Scen & Film understryker vikten av att allt nyttjande av rättighetsskyddat material för träning av AI-modeller eller för att på annat sätt tillgängliggöra och exploatera verken görs med största respekt för upphovsrättsliga anspråk från rättighetshavare. Inget rättighetsskyddat material får utgöra grund för träning av AI-modeller utan rättighetshavarnas uttryckliga samtycke.

6.2.4 Tillgängliggörande av kanon genom kultur- och kulturarvsaktörerna

Scen & Film avstyrker betänkandets förslag att bygga upp ett särskilt nätverk för tillgängliggörande av kulturkanon. Sveriges kulturliv, utbildningsväsende och civilsamhälle är välorganiserat och har flera starka nätverk som kan hantera uppgiften efter tillförande av erforderliga resurser. Scen & Film avstyrker att en statlig kulturkanon dessutom ska verka för att ta fram regionala och lokala kulturkanon. Det finns en uppenbar risk för att projekt skapas enkom för att kunna ta del av kanonmedel i stället för att svara mot eftersatta behov från publik och konstnärlig utveckling. Scen & Film avstyrker förslaget om en permanent utställning på Nordiska museet då det strider mot 5 § i museilagen.

Betänkandet må bära en önskan om vad och hur skolor och folkbildare ska lära ut, vad museum och teatrar ska visa, men varje förslag som går utöver att vara ett erbjudande inkräktar på den konstnärliga friheten och den reformtradition som präglat utvecklingen av svenskt utbildningsväsende.

6.2.6 Tillgängliggörande av kanon genom folkbildningen

Det är positivt att betänkandet så tydligt lyfter folkbildningens betydelse för bildningen och Sveriges demokratiutveckling, en uppfattning som delas av Scen & Film. Folkbildningen vilar dock på frihetlig grund och innehållet styrs av de som deltar. Folkbildningens delaktighet behöver uttryckligen vara helt frivillig och tillföras nödvändig finansiering.

6.3.1 En tillfällig webbplats för att förmedla kunskap om Sveriges kulturkanon

Om regeringen går vidare med att inrätta en statlig kulturkanon avstyrker Scen & Film förslaget att bygga en tillfällig webbplats i väntan på en mer varaktig lösning. Det går inte av betänkandet att utläsa varför ett inrättande skulle vara så pass akut att det motiverar den extra kostnad en tillfällig lösning skulle innebära.

7.1 Ekonomiska konsekvenser

Scen & Film är av uppfattningen att de ekonomiska konsekvenserna är underskattade i betänkandet. Det saknas uppskattning för lokaler och styrelsearvoden, men framför allt för utveckling och drift av en ”avancerad digital portal”. Scen & Film anser inte att förslaget att ta medel från Allmänna arvsfonden för att finansiera projektet är möjligt och ser inte att det kan finansieras inom ramen för kulturbudgeten då detta skulle ta medel från innovation, utveckling och nyskapande verksamhet samtidigt som det skulle urholka redan existerande anslag till kulturarvet. Ett inrättande av en statlig kulturkanon förutsätter att utgiftsområde 17 tillförs nya reformmedel för att inte ytterligare försvaga kultursektorn.

7.2 Övriga konsekvenser

Som framgår ovan är Scen & Film av uppfattningen att människors möjlighet att ta del av kultur och organiserat samhällsliv avgörande för att Sverige ska nå de integrationspolitiska målen. Det framgår dock inte av betänkandet varför dessa mål skulle uppnås genom inrättandet av en statlig kulturkanon. Vidare är Scen & Film av uppfattningen att principerna om armlängds avstånd och konstnärlig frihet bör genomsyra kulturpolitiken. En given konsekvens av ett inrättande av en statlig kulturkanon är en inskränkning av dessa principer.

Avslutning

Scen & Film delar betänkandets uttryck för att kultur och bildning är avgörande för människors möjlighet att ta aktiv del i samhällsgemenskapen och för en vital demokrati, men Scen & Film ställer sig frågande till påståendet att ett inrättande av en statlig kulturkanon skulle bidra till detta. Scen & Film menar att betänkandets mål, liksom de nationella kulturpolitiska målen, mer effektivt uppnås genom att investera i de former och strukturer för Sveriges kulturliv som sedan länge är etablerade.

Kommitténs utgångspunkt att "Sverige är i dag präglad av en stor splittring rörande tillit, trygghet, social sammanhållning och gemenskap" och påståendet att inrättandet av en statlig kulturkanon skulle råda bot på detta saknar stöd i forskningen och styrks heller inte av betänkandet. Däremot pekar argumentationen på den instrumentella kultursyn och nationalistiska ambition som projektet tar avstamp i, en argumentation som strider mot den för kulturpolitiken sedan länge etablerade principen om armlängds avstånd och konstnärlig frihet.

Då betänkandets huvudförslag är att tillgängliggöra kunskap om för Sverige avgörande händelser, samhällsfenomen och kulturella verk ställer Scen & Film sig även frågande till varför betänkandet inte ligger under Utbildningsdepartementet? Att det trots allt ligger under Kulturdepartementet tolkar Scen & Film som att regeringen anser att de kulturinstitutioner som idag har till uppdrag att tillgängliggöra kulturarvet inte gör det på ett för regeringen tillfredsställande sätt. Att av den anledningen styra innehållet för muséer, utbildningsväsende, folkbildning och andra kulturaktörer genom inrättandet av en statlig kulturkanon är en politisk styrning av kulturen som saknar motstycke i svensk kulturpolitisk historia.

Scen & Film menar att kultur och demokrati inte är något vi har. Det är någonting vi gör.

Simon Norrthon

Förbundsordförande
Fackförbundet Scen & Film